

Cada mes rebia l'Haolam, que publicava articles del senyor Walden. Sempre era el primer a anar a totes les conferències. Així és com vaig conèixer la Friedel. Ah, vet aquí el nostre doctor.

El doctor Walden semblava una mica inestable. Tenia la cara groga. S'havia descuidat de cordar-se la bragueta. Ens va mirar i va murmurar alguna cosa, i finalment va dir «Perdonin» i va tornar al bany.

4

El doctor Walden m'havia demanat l'adreça i el número de telèfon, i jo els hi havia donat. No podia enganyar aquest home tan erudit. L'endemà que arribés a Nova York, en Liebkind Bendel se'n va anar a Ciutat de Mèxic. Últimament no parava d'anar-hi. Jo sospitava que hi devia tenir una amant, i potser també algun negoci: en Liebkind Bendel combinava d'una manera ben curiosa les activitats d'un home de negocis amb les d'un expert en art. Una vegada havia anat a Washington a intentar aconseguir un visat per a un escriptor jueu que vivia a Alemanya i va acabar sent soci en una fàbrica de peces d'avió. El propietari era un jueu polonès que tenia negocis de cuir i no sabia res de res sobre aviació. Arran d'això vaig començar a entendre que el món de l'economia, la indústria i això que anomenem «coses pràctiques» no era gaire més substancial que el de la literatura i la filosofia.

Un dia, en arribar a casa després de dinar, em vaig trobar un missatge que deia que el doctor Walden havia trucat. El vaig telefonar i vaig sentir un quequeig i un estufec. El doctor Walden va parlar amb una barreja d'ídx i alemany, i va pronunciar malament el meu nom. Em va dir:

—Vingui de seguida, sisplau. Estic kaputt.

En Liebkind Bendel havia instal·lat el doctor Walden en un hotel jueu ortodox del centre, malgrat que tant ell com jo vivíem a la part alta de la ciutat. Jo sospitava que era per mantenir-lo al més allunyat possible. Vaig agafar el metro fins al carrer Lafayette i vaig continuar a peu fins a l'hotel. La recepció era plena de rabins. Semblava que celebraven una mena de congrés. Anaven d'un costat a l'altre amb gavardines llargues i barrets de vellut. Gesticulaven, s'acaniaven les barbes i parlaven tots alhora. L'ascensor es va aturar a tots els pisos i quan les portes es van obrir vaig veure una núvia en plena sessió de fotos amb el vestit de casament, estudiants de ièixivà que aferraven llibres de pregària i xals, i cambriers amb quipà que desparaven taules després d'un banquet. Vaig trucar a la porta del doctor Walden. Va obrir amb una bata de color bordeus plena de taques que li arribava als turmells i sabatilles d'estar per casa. La seva habilitació podia a tabac, valeriana i rancior de malaltia. El doctor Walden estava inflat, envellit i feia cara de perplex. Em va preguntar:

—És vostè el senyor... com es deia... l'editor de Jugend? —Li vaig dir com em deia.— I escriu per a aquell Tageblatt vernacular? —Li vaig dir amb quin diari col·laborava.— Ah... Ja.

Després de provar diverses vegades de parlar-me en alemany, finalment va passar-se a l'ídx, amb totes les inflexions i peculiaritats de pronúncia del seu poble.

—Com va poder passar aquesta desgràcia? —em va preguntar—. Per què se li va acudir de cop volar a Califòrnia? He passat anys sense decidir-me a fer aquest viatge. Tinc fòbia als desplaçaments, com Kant. Un amic meu, el professor Mondek, parent del Mondek famós, em va donar unes pastilles, però amb aquestes pastilles no podia orinar. Em pensava que m'havia arribat l'hora. No estaria malament que l'avió arribés a Nova York i jo m'hi hagués mort a dins, vaig pensar. Però en comptes d'això, és ella qui ja no hi és. No ho aconseguixo assumir. He preguntat a una persona i no sabia res d'aquest accident d'avió. Vaig trucar al número de la Fraulein i em va contestar una dona vella, que devia estar sorda i senil, perquè el que deia no tenia ni cap ni peus. Qui era l'altre homenet que va venir a rebre'm a l'aeroport amb vostè?

—En Lipman Geiger.

—Geiger... no deu ser net de l'Abraham Geiger? Els Geiger no parlen ídx, la majoria són conversos.

—Aquest Geiger és de Polònia.

—Quina relació tenia amb la senyoreta Eleanor Seligman-Braude?

—Àmics.

—Estic completament astorat —va dir el doctor Walden, mig per a mi, mig per a si mateix—. Vaig aprendre anglès llegint Shakespeare. He llegit La tempesta en l'idioma original un munt de vegades. És la seva obra més important. Totes les frases són profundament simbòliques. Una obra mestra en tots els sentits. En realitat, Calbà és Hitler. Però aquí parlen un anglès que sona com xinès. No entenc ni mitja paraula del que diuen. Que tenia família, la senyoreta Eleanor Seligman-Braude?

—Parents llunyans. Però pel que en sé, no hi tenia tracte.

—I què passarà amb la seva fortuna? Els potentats acostumen a deixar testament. No és que m'interessin gens aquest tema, per descomptat. Però i el cos? Se celebrarà algun funeral, a Nova York?

—El cos és al fons de l'oceà.

—Però que es vola per damunt de l'oceà, per venir de Califòrnia a Nova York?

—Sembla que l'avió va anar cap a l'oest en lloc de volar cap a l'est.

—I això com pot ser? I on es va publicar la notícia d'aquest accident? En quin diari? Quan?

—Només sé el que em va dir en Lipman Geiger. És ell qui era amic seu, no pas jo.

—Què diu ara... Un misteri, un autèntic misteri. No s'ha d'anar contra la pròpia naturalesa. En una ocasió, Immanuel Kant es disposava a viatjar de Königsberg a una altra ciutat de Prússia. Amb prou feines havia sortit quan va començar una tempesta amb pluja, llamps i trons, i de seguida va manar tornar enrere. En certa manera, jo ja intuïa que aquest viatge seria un fracàs. No hi tinc res a fer, aquí, res de res. Però en el meu estat actual, no puc volar a Londres. I anar amb vaixell encara seria pitjor. Per ser sincer, amb prou feines vaig portar diners. El meu gran amic i benefactor, en Dan Kniaster, avui dia també és un refugiat. Jo treballava en una enciclopèdia, però vam deixar les planxes a Berlín, i els manuscrits també... Els nazis ens havien posat una bomba a les oficines i ens vam salvar d'un pèl. Hi ha algú que sàpiga que soc a Nova York? Vaig viatjar d'incògnit, com qui diu. Tal com estan les coses, potser valdria la pena informar els diaris de la meua presència. Aquí hi tinc molts enemics, però potser podria trobar algun amic en algun lloc.

—Crec que en Lipman Geiger ho va notificar als diaris.

—Doncs no m'esmenten enlloc. He demanat que me'ls portessin —va assenyalar una pila de diaris en ídx.

—Faré el que podré —vaig dir.

—A la meua edat no s'haurien d'emprendre aventures d'aquesta mena. On és aquest senyor Geiger?

—Se n'ha hagut d'anar a Mèxic, però tornarà aviat.

—A Mèxic? A què fer? Bé, doncs això és la meua fi. No temo la mort, però no vull que m'enterrin en aquesta ciutat de bojos. No és que Londres sigui gaire més tranquil·la, però almenys allà hi tinc uns quants coneguts.

—Se'n sortirà, doctor Walden. Viurà per veure la caiguda de Hitler.

—I per què? Hitler encara pot fer molt de mal a aquest món, però jo ja he comès tots els meus errors. Massa. Aquest desafortunat viatge ni tan sols no és una tragèdia. És només una broma... En fi, ja, la meua vida és una gran broma, de principi a fi.

—Vostè ha donat molt a la humanitat, als lectors jueus.

—Foteses, brossa, estupideses. Que coneixia la senyoreta Seligman-Braude personalment, vostè?

—Sí... no. Només de nom.

—Aquell Geiger no em va fer el pes. Era un bufó. Què escriu vostè als diaris en ídx? De què es pot escriure avui dia? Estem tornant a la selva, l'home sapiens està acabat. Han desaparegut tots els valors: la literatura, la ciència, la religió. Jo m'he rendit del tot.

Es va treure una carta de la buxaca. El paper tenia taques de cafè i cendra. El va examinar entretancant un ull, va tenir un calfred i va esbufegar.

—Començo a sospitar que aquesta senyoreta Seligman-Braude no ha existit mai.

5

Un vespre que estava ajagut al meu llit vestit del tot, pensant en la meua pròpia mandra, la feina que tenia per fer i la meua manca de força de voluntat, em van fer saber que em demanaven a la cabina de telèfon de la planta baixa. Vaig baixar els tres trams d'escaleres corrents, vaig agafar l'auricular, que penjava, i vaig sentir una veu desconeguda que deia el meu nom:

—Soc el doctor Linder. És amic del doctor Alexander Walden?

—El conec, sí.

—El doctor Walden ha patit un atac de cor i és a l'hospital Beth Aaron. Em va donar el seu nom i el seu telèfon. Són parents?

—No.

—No té família, aquí, el doctor Walden?

—Crec que no.

—M'ha demanat que truqués al professor Albert Einstein, però no contesta ningú. I jo no puc estar per a aquesta mena de coses. Vingui a l'hospital demà, el tenim ingressat a la sala comuna. De moment és l'únic que podem oferir-li, em sap greu.

—Com està?

—No gaire bé. Té una pila de complicacions. L'horari de visita és de dotze a dues i de sis a vuit. Passi-ho bé.

Vaig buscar una moneda de cinc cèntims per trucar a la Friedel, però només en vaig trobar una de cinquanta i dos bitllets de dòlar. Vaig sortir a Broadway a buscar canvi. Entre aconseguir canvi i trobar una botiga amb un telèfon lliure va passar més de mitja hora. Vaig marcar el número de la Friedel i comunicava. Vaig continuar provant el mateix número durant un quart d'hora i sempre comunicava. Una dona es va ficar a la cabina del costat i va col·locar-se les monedes totes ordenades al davant. Em va mirar amb una expressió satisfeta de si mateixa, com qui diu: «Està perdent el temps». Gesticulava amb el cigarret mentre parlava. De tant en tant es retorçava un ble dels cabells tenyits. Les seves urpes punxegudes de color escarlata expressaven una rapacitat tan profunda com la tragèdia humana.

Vaig trobar una moneda de cèntim i em vaig pesar. Segons la balança, havia perdut quatre lliures. Va caure una cartolina que deia: «És una persona amb habilitats però les malgasta per no res».

Em vaig dir que ho tornaria a provar, i si el telèfon encara comunicava, me n'aniria a casa. La cartolina de la balança m'havia dit l'amarga veritat.

Aquest cop la línia estava lliure. Vaig sentir la veu masculina de la Friedel. En aquell mateix moment, la dona dels cabells tenyits i les ungles escarlata sortia a cutacorrents de la cabina. Em va picar l'ullet amb aquelles pestanyes postisses.

—Senyora Bendel, perdoni que la destorbi —vaig dir—, però el doctor Walden ha patit un atac cardíac. L'han portat a l'hospital Beth Aaron i el tenen a la sala comuna.

—Déu meu! Ja sabia jo que aquesta broma no portaria res de bo. Ja li vaig dir a en Liebkind que això era un crim. A aquest home se li acut qualsevol cosa i després no sap quan parar. Què puc fer? Ni tan sols no sé on para, ara. En principi volia fer escala a Cuba. I vostè, on és?

—En una botiga de Broadway.

—Potser més val que vingui aquí. Això és un assumpte greu. Jo també em sento culpable; m'hauria hagut de negar a escriure aquella primera carta. Vingui, que encara és d'hora. Mai no em gito abans de les dues del matí.

—I què fa fins a les dues?

—Ah, doncs lleigeixo, penso, m'amoïno...

—Aquesta nit ja està perduda de totes maneres —vaig murmurar, o potser només ho vaig pensar.

Només havia de caminar unes quantes illes de cases fins al pis d'en Liebkind Bendel, a Riverside Drive. El porter em coneixia. Vaig pujar al catorzè pis, i la Friedel va obrir tan aviat com vaig trucar.

La Friedel era baixeta, amb els malucs amples i les cames gruixudes. Tenia el nas ganxut i ulls castanys sota unes celles masculines. Vestia fosc per norma, i jo mai no li havia vist ni rastre de maquillatge. La major part de les vegades que visitava en Liebkind Bendel, em portava un got de te de seguida, deia quatre paraules i se'n tornava als seus llibres i manuscrits. En Liebkind Bendel solia dir, en to de bafa: «Què es pot esperar d'una dona que dirigeix una revista? Que sàpiga preparar una tassa de te ja és un miracle!».

En aquesta ocasió la Friedel portava un vestit blanc de tirants i sabates blanques. S'havia posat pintallavis. Em va fer passar a la sala d'estar i a la tauleta del cafè hi havia un bol de fruita, una gerra amb alguna beguda i un plat de galetes. La Friedel parlava anglès amb un accent alemany molt fort. Em va indicar el sofà i es va asseure en una cadira. Va dir:

—Sabia que això s'acabaria malament. Ha estat un joc diabòlic des del primer moment. Si el doctor Walden mor, serà culpa d'en Liebkind. Els vells són uns romàntics; no tenen en compte els anys ni les capacitats. Aquella beneïta, Frau Schuldner, li escrivia d'una manera que no m'estranya que l'home es fes il·lusions. Ningué no és tan savi que no se'l pugui enganyar.

La Friedel va fer servir la paraula *idix* chochom.

La veu d'un diablet o d'un follet em va xiuxiuejar: «Fins i tot es podria enganyar en Liebkind Bendel». En veu alta, vaig dir:

—No hauria hagut de permetre que les coses arribessin tan lluny, Madame Bendel.

La Friedel va arrugar les celles espesses.

—En Liebkind fa el que vol. No em demana consell. Se'n va, i no sé per què ni on. Havia d'anar a Mèxic, però a l'últim moment em va dir que volia fer escala a l'Havana. No té res a fer ni en un lloc ni a l'altre. Segurament vostè sap més d'ell que no pas jo. M'imagino que amb vostè presumeix de les seves conquestes.

—De cap manera. No tinc ni idea de per què hi ha anat, ni sé qui veu.

—Doncs jo sí. Però no paga la pena parlar-ne... Ja em sé tots els seus trucs, típics d'un de Gal·tsia.

Es va fer un moment de silenci. Mai no havíem parlat d'aquella manera. Les poques converses que havíem mantingut havien tractat de literatura alemanya, la traducció de Schlegel de les obres de Shakespeare, i de certes expressions *idix* que encara s'utilitzaven en alguns dialectes alemanys que la Friedel havia descobert que venien de l'alt alemany antic. Jo anava a dir que a Gal·tsia també hi havia gent decent quan va sonar el telèfon. L'aparell era en una tauleta que hi havia al costat de la porta. La Friedel s'hi va acostar a poc a poc i es va asseure per contestar. Va parlar en veu baixa, però vaig notar que l'interlocutor era en Liebkind Bendel, que trucava des de l'Havana. Vaig pensar que la Friedel li diria tot seguit que el doctor Walden estava malalt i que jo era allà, però no va esmentar cap de les dues coses. Parlava amb ironia: Negocis? Es clar. Una setmana? El temps que necessitis. Una ganga? Doncs compra-ho, només faltaria. Jo continuo treballant com sempre, què, si no?

Mentre parlava, la Friedel em mirava de reüll i somreia amb complicitat. Fins i tot em va semblar que em picava l'ullet. Quina nit tan esbojarrada, vaig pensar. Em vaig posar dret i em vaig dirigir vacil·lant a la porta, per anar al bany. De cop vaig fer una cosa que fins i tot em va deixar perplex a mi: em vaig inclinar i vaig fer un petó al coll de la Friedel. La seva mà esquerra em va aferrar amb força. El seu rostre va adoptar una expressió juvenívola i burleta, mentre preguntava:

—Liebkind, quant de temps et quedaràs a l'Havana?

Es va aixecar i em va posar l'auricular a l'orella amb expressió someguera. Vaig sentir la veu nasal d'en Liebkind: parlava de totes les antiguitats que podia comprar a l'Havana i explicava les diferències de carni. La Friedel es va inclinar cap a mi, de manera que les nostres orelles van quedar a tocar. Els seus cabells em feien pessigoltes a la galleta. La seva orella gal·lrebé em cremava. Em sentia torbat com un noieta. D'un moment a l'altre, la necessitat d'anar al bany es va tornar vergonyantment imperativa.

L'endemà al matí, quan la Friedel va trucar a l'hospital, li van dir que el doctor Walden havia mort. Havia traspassat al llarg de la nit. La Friedel va dir:

—Quina crueltat... Tindrè aquest càrrec a la consciència fins que em mori.

L'endemà, els diaris en *idix* van publicar la notícia. Els mateixos editors que, segons en Liebkind Bendel em va dir, havien rebutjat anunciar l'arribada del doctor Walden a Nova York, ara van escriure llargs articles sobre tot el que havia aconseguit en la literatura hebrea. També van aparèixer obituaris a la premsa en llengua anglesa. Les fotografies tenien trenta anys, pel cap baix; el doctor Walden hi apareixia jove, alegre i amb una gran cabellera. Segons els diaris, els hebraïstes de Nova York —enemics del doctor Walden— li estaven organitzant el funeral. El servei de telègraf jueu devia transmetre la notícia a tot el món, perquè en Liebkind Bendel va trucar a la Friedel des de l'Havana per dir-li que tornava a casa.

Quan va tornar, vam parlar gairebé una hora per telèfon. No parava de repetir que la mort del doctor Walden no era culpa seva. Que a Londres també s'hauria mort. Què importa on s'acabin els teus dies? En Liebkind Bendel estava especialment interessat a saber si el doctor Walden havia portat algun manuscrit. Tenia intenció d'editar un número especial de *Das Wort* dedicat a ell. Havia tornat de l'Havana amb un quadre de Chagall que havia comprat a un refugiad. Em va admetre que devia haver estat robat d'alguna galeria. Em va replicar: «Què, hauria estat millor que el robessin els nazis? La Línia Maginot no val un rave i Hitler ocuparà París! Recorda el que et dic».

La capella en què s'havia de celebrar el funeral era a poques illes de cases del pis d'en Liebkind Bendel, i ell, la Friedel i jo vam quedar a l'entrada. Va venir tothom: estudiosos de l'hebreu, de l'*idix*, escriptors anglojueus. No paraven d'arribar taxis. De cop va aparèixer una dona menuda acompanyada d'una noia pàl·lida i clarament pertorbada. La noia s'aturava cada dos per tres i donava copets de peu a la vorera; la dona l'animava a continuar endavant. Era la Sarah, l'amant d'en Liebkind. Mare i filla van intentar entrar a la capella, però ja no s'hi cabia.

Al cap d'una estona van arribar en Liebkind Bendel i la Friedel amb un cotxe vermell. Ell portava un vestit de color sorrenci i una corbata llampant de l'Havana. Estava morè i feia bona cara. La Friedel vestia de negre, amb un barret d'ala ampla. Vaig dir a en Liebkind que la capella era plena, però em va dir:

—No siguis ingenu; ara t'ensenyaré com es fan les coses a Amèrica.

Va xiuxiuejar alguna cosa a cau d'orella a un *uxíer*, i ell va entrar i ens va fer lloc en una de les primeres files. Els ciris artificials de la menorà emetien una llum suau. El bàut era prop de la arima. Un rabí jove amb un bigoti negre fi i una quipà petita que se li confonia amb els cabells negres lluents de brillantina va fer l'oració fúnebre en anglès. Feia l'efecte de no saber gaire res sobre el doctor Walden. Es va equivocar en fets i dates, cometia errors en citar els títols de les obres del difunt.

Després un *rabbiner* vell amb barba de boc blanca que portava un barret negre que semblava una cassola i havia vingut refugiad d'Alemanya va parlar en alemany. Recalcava les dièresis i va recitar llargs passatges en hebreu. Va dir que el doctor Walden era un pilar del judaisme, i va assegurar que havia vingut a Amèrica per poder continuar publicant l'enciclopèdia a què havia dedicat els seus millors anys.

—Els nazis pensen que els canons són més importants que la mantega —va proclamar solemnement—, però els jueus, el poble de la Bíblia, encara creu en el poder de la paraula.

Va demanar fons per publicar els darrers volums de l'enciclopèdia per la qual el doctor Walden havia donat la vida en venir a Amèrica malgrat el seu pobre estat de salut. Va treure un mocador i es va eixugar una làgrima solitària de darrere les ulleres entelades. Va fer notar que entre els assistents al funeral es trobava el professor Albert Einstein, estimat per tothom i amic íntim del difunt. Es va sentir un xiuxiueig general i tothom va començar a mirar al seu voltant. Fins i tot hi va haver qui es va posar dret per entreveure el científic famós a tot el món.

Després del sermó del *rabbiner* alemany, hi va haver una altra oració a càrrec de l'editor d'una revista hebrea de Nova York. Després, un cantor amb birret hexagonal i cara de buldog va recitar el «Déu misericordiós», i va cantar amb to agut i lúgubre.

Prop meu hi havia una dona vestida de negre. Tenia els cabells rossos i les galtes rosades. Vaig fixar-me que duia un anell amb un diamant enorme. Mentre el rabí jove parlava en anglès, es va alçar el vel i es va mocar amb un mocador de puntes. Quan el *rabbiner* vell va fer l'oració en alemany, va entrellaçar els dits de les dues mans i va plorar. I quan el cantor va exclamar «Descansa al Paradís!», va somicar tan desenfrenadament com les jueves d'Europa. Es va inclinar endavant com si estigués a punt de desplomar-se, la cara amarrada de làgrimes. Em vaig preguntar qui devia ser. Pel que jo sabia, el doctor Walden no tenia parents a Amèrica. Vaig recordar les paraules d'en Liebkind Bendel: que potser en algun lloc de Nova York hi havia una admiradora del doctor Walden que pogués estimar-lo de debò. Jo sabia de feia temps que qualsevol persona que et puguis inventar, en realitat ja existeix.

Després de la cerimònia, tots ens vam posar drets i vam desfil·lar al costat del fèretre. Davant meu vaig veure el professor Albert Einstein; era exactament igual que a les fotografies, l'esquena una mica encorbada, els cabells llargs. Es va aturar un moment per murmurar un comiat. Després vaig veure el doctor Walden. Els de la funerària l'havien maquillat. El seu cap reposava en un coixí de seda, la cara rígida com la cera, ben afeitada, amb el bigoti recargolat, i a les comissures dels ulls s'insinuava un somriure que semblava dir: «Ja, la meua vida ha estat una gran broma, de principi a fi».

Traduït de l'*idix* a l'anglès per l'autor i Dorothea Straus

Traducció al català de Maria Rossich

Comparteix això:

[Twitter](#) [Facebook](#) [Correu electrònic](#) [Imprimeix](#) [LinkedIn](#)

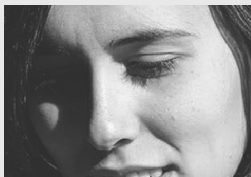
Relacionats

Clara Queraltó
A "L'avançat"

Núria García
A "El trobat"

Yalza Berrocal
A "El trobat"

Categoria: El recuperat

Etiquetes: Isaac Bashevis Singer, Roger Peláez

← Xavier Zambrano

Miriam Cano →